Ĕне сăвакансем малалла пăхаççĕ, пĕлĕве ÿстереççĕ

Пĕр вырăнта тăрсан ÿсĕм пулмасть

Хăвăрт улшăнакан пурнăçра ял хуçалăхĕ те пĕр вырăнта тăмасть. Çĕр ĕçченĕ паян тăтăш шыравра пулнине ырламалла кăна. Акă 2009 çулхи ял хуçалăх çулталăкĕ 2010 çулпа улшăнчĕ. Мĕн кĕтетпĕр эпир кăçал, епле ĕмĕтпе пурăнатпăр, мĕн çине таянса ĕçлейретпĕр? Фермăсенчи обществăлла выльăх-чĕрлĕхĕн продукчĕлăхне пăхсан тата хĕл валли янтăланă апат хисепĕпе пахалăхне шута илсен, ял хуçалăхĕнче ĕçлекенсем çĕнĕ тĕллевсемпе пурăннине асăрхасан, алă усмаллиех курăнмасть. Пурнăç кăларса тăратакан çĕнĕлĕхсене тивĕçлĕ йышăнса ыранхи куна пăхса ĕçлемелле çеç. Çакна валли пирĕн условисем те çук мар. Патшалăх та çак çул-йĕртен айккинче тăмасть, ĕçлекене пулăшассине кун йĕркинче малти вырăнта тытать.

Çак эрнере ЧР Ял хуçалăх министерстви ĕç рынокĕнчи йывăрлăхсене чакарассипе тĕллевлĕ программăпа «Нива» вĕрентÿпе курс комбиначĕ» патшалăх вĕрентÿ учрежденийĕн тата Чăваш патшалăх ял хуçалăх академийĕн преподавателĕсене явăçтарса ĕнесене машинăпа сăвакан операторсемпе иртернĕ вĕрентÿ вĕсленчĕ. Çак виçĕ эрнелĕх курссене иртерме федераллă бюджетран пĕр доярка пуçне 5 пин тенкĕ уйăрни тата çак çĕнĕлĕхе вырăнсенче ырласа йышăнни патшалăхпа ял хуçалăх ĕçченĕсем хушшинчи кĕпер çирĕплĕхне çеç кăтартать.

Асăннă курссене районти машинăпа ĕне сăвакан 89 оператор хутшăнчĕ. Вĕсем пурте Чăваш Республикин Ял хуçалăх министерствин «Нива» вĕрентÿпе курс комбиначĕ» патшалăх вĕрентÿ учрежденийĕн тата Чăваш патшалăх ял хуçалăх академийĕн преподавателĕсем иртернĕ занятисене çÿресе экзаменсем тытса хăйсем машинăпа ĕне сăвакан 3-мĕш класлă операторсем пулнине çирĕплетекен свидетельствăсем илчĕç. Вĕрентÿ пĕтĕмлетĕвĕсемпе иртернĕ тест занятийĕнче «Ударник», Суворов яч. хис, «Герой» хуçалăхсенчен килнĕ дояркăсем уйрăмах çирĕп пĕлÿ илни курăнчĕ. Паян пĕр ĕнерен 19 килограмм ытла сĕт сăвакан Суворов яч. хис. çалăхĕн 12 дояркин занятисене кун сиктермесĕр çÿрени, «Передовик», «Восток», Чкалов яч. хис. кооперативсенчи ĕнесене машинăпа сăвакан операторсем активлă пулни, ыттисен те пĕлÿ илес тĕллевĕ малта тăни кăçалхи ĕç кăтартăвĕсем иртнĕ çулхинчен маларах пуласса шантараççĕ.

Палăртмалла, кунашкал вĕрентÿ ял хуçалăх ĕçченĕсемпе кăçалчен пулманччĕха. Çавăнпа та вĕреннĕ вăхăтра дояркăсем республикăра ырăпа палăракан «Ольдеевский» акционерлă обществăри сĕт сăвас отраслĕпе вырăна тухса паллашни пирĕн ĕçченсенче çĕнĕ тĕллевсем çуратрĕ. «Мĕншĕн пирĕн ун пек пулмалла мар-ха?» – çак ыйтупа таврăнчĕç вĕсем пуш уйăхĕн 29-мĕшĕнчи çул çÿреврен.

Сăмах май, «Ольдеевский» хуçалăхра пĕтĕмпе 350 ĕне пулсан, сумаллисем паянхи куна 283 пуç. Апат-çимĕçпе тулăх тивĕçтернĕрен, вĕсем кунсерен 19,5 килограмм сĕт антараççĕ. Ĕнесене икĕ сменăпа кунне 3 хут сăвас ĕçре 3 оператор (2 кун ĕçлесе пĕр кун канаççĕ) вăй хурать. Ĕнесене сумалли ятарлă пÿлĕм пулни тата выльăхсем çак çĕнĕлĕхе хăнăхни операторсен ĕçне ансатлатать çеç. Вĕсен паянхи тивĕçĕ – пÿлĕмри тирпейлĕх, ĕне çиллисен тасалăхĕ тата сĕт пахалăхĕ. Çакна хăй еккипе яман ĕçченсен иртнĕ çулти уйăхри вăтам ĕç укçи 12 пин тенкĕ пулнă. Кăçал производствăна аталантарнипе пĕрлех ăна та тепĕр шит ÿстерме палăртнă.

– Кунта тĕлĕнмелли çук. Эпир вара 15 çул е ытларах «сывăрса пурăннинчен» чăнах тĕлĕнмелле, – терĕ сĕт сумалли цехран хĕрарăм дояркăсем тĕлĕнсе тухнине асăрхаса пĕр ферма заведующийĕ.

Анатолий БЕЛОВ.

Автор сăн ÿкерчĕкĕсем.

Пирĕннисем «Ольдеевский» акционерлă общество ĕçĕпе паллашаççĕ.

Надежда Евгеньевна Журавлева 8 çул ĕнтĕ Суворов яч. хис. хуçалăхра ĕнесене машинăпа сăвакан оператор пулса ĕçлет. Пĕлтĕрхи ĕç кăтартăвĕ – хăй ушкăнĕнчи кашни ĕнерен Надя 5045 кг сĕт сунă. Кăçал Ф. Антоновапа иккĕшне пĕрремĕш пăрулаттармалли ĕнесен ушкăнне çирĕплетсе панă. Пултарулă та çĕнĕлĕхсене тăтăш шыракан ĕçченсем январь-март уйăхĕсенче кашни ĕнерен талăкне 22-23 кг сĕт суса пĕр ĕне пуçне тивекен пĕтĕмĕшле сăвăма 2062 килограма çитернĕ.

Ĕнесене çакăн пек сăвакансем ÿсĕм çулĕпе пынинчен чăнах та тĕлĕнмелли çук.

Районти прокуратурăран

Саккун вăл пуриншĕн те пĕрре

Паянхи рубрикăна Муркаш район прокурорĕн пулăшаканĕ, 3-мĕш класлă юрист Екатерина Николаевна КУЗЬМИНА ертсе пырать

Муниципаллă заказсем пиркиех

Муниципаллă заказсене пайлама юрамасть тени мĕне пĕлтерет-ши? Тата район прокуратури кунашкал тĕслĕхсемпе тĕл пулнă-ши? Кунашкал йĕркене пăсакансене мĕнле айăплав кĕтет-ши?

С. КВАСОВА, А. АРШИНОВ.

Муниципаллă заказсене сăлтавсăр пайлама юрамасть. Анчах иртнĕ кунсенче район прокуратури иртернĕ тĕрĕслевре муниципаллă контрактсене сăлтавсăрах пайласа яни куç умне пулчĕ. «Муниципаллă тата патшалăх тивĕçĕсене пурнăçлама пăхнă услугăсен, ĕçсен, таварсем парассин заказĕсене вырнаçтарасси çинчен» 94-мĕш номерлĕ Федераллă Саккунăн 10, 42 статйисене пăснă кунашкал тĕслĕхсем Москакасси тата Çатракасси ял тăрăхĕсенче çиеле тухрĕç.

Саккуна пăснă тĕслĕхсене пĕтерме ыйтса район прокуратури асăннă ял тăрăхĕсен пуçлăхĕсем патне çеç мар, район администрацийĕн пуçлăхĕ патне те представленисем тăратрĕ.

Кунпа пĕрлех ĕç ушкăнĕн ларăвĕнче муниципаллă йĕркелÿсен представителĕсене асăннă евĕр çитменлĕхсене (саккуна пăснине) тепре тупса палăртсан, яваплисене Раççей Федерацийĕн КоАПĕн 7. 29 статйин 2-мĕш пайĕнче пăхнă йĕркепе административлă явап тыттарасси пирки пĕлтерчĕç. Ку айăплав йĕркипе пăхсан, яваплисен 50-шар пин тенкĕ штраф тÿлемелле пулать.

Килти хушма хуçалăх

Сад-пахчара тăрăшар-ха паян

Вăхăт хăй утăмне чакармасть. Акă, сисмерĕмĕр те, çуркуннен иккĕмĕш уйăхне кĕтĕмĕр. Апрельти çанталăк кунран кун ăшăтса пырать. Çырмасемпе ял урамĕсем шыв-шур сассипе, вăрмансемпе катасем кăнтăртан килекен кайăксен юрри-кĕввипе тулса пыраççĕ. Вăхăт нумаях та иртмĕ, пĕтĕм тавралăх чĕрĕлсе симĕс тум тăхăнĕ, сад-пахча та илемĕпе кашнин кăмăл-туйăмне уçĕ. Çулла е кĕркунне сад-пахча пире тулăх çимĕçпе савăнтартăр тесен, ял çыннин паянах сахал мар тар тăкма тивет. Пахчари ĕçсем шăпах çуркуннерен пуçланаççĕ те.

Халĕ хĕл ыйхинчен вăранакан улма-çырла пахчине тухса пăхар-ха. Кăçал Хĕл мучи юрне хĕрхенмерĕ. Хÿтĕ вырăнсене те шурă кавирпе хулăнах витрĕ. Паян вара çанталăк ăшăтнăçемĕн юр сийĕ ирĕлсе пусăрăнать. Çавна май юр айне пулнă çамрăк улмуççисемпе пахчари ытти йывăççен аялти тураттисем çĕр çумнелле авăнаççĕ, хуçăлаççĕ е вулăран чĕрĕлсе анаççĕ. Çавăнпа та çамрăк улмуççисене хăвăртрах юртан чавса кăларассине кая хăвармалла мар.

Кунта çакна палăртса хăварас килет. Хĕллехи тапхăрта çамрăк улмуççисене (енчен те вĕсене хÿтĕлессипе кĕркунне нимĕн те туман пулсан) шăшисем кăшласа сиен тăваççĕ. Çакăншăн тÿрех пит пăшăрханма кирлĕ мар. Шăши улмуççи хуппине кăна кăшлать, сĕткен куçмалли сие пысăк сиен кÿреймест. Çак инкекпе кĕрешесси – пахчаçăн паянхи ĕçĕ. Кун пек чухне шăши кăшланă вырăнсене сад сăмалипе (сад варĕпе) е тăмпа ĕне тислĕкĕн (1:1 хутăштарса) чустипе сĕрмелле те шурă татăкпа чĕркемелле. Çиелтен полиэтилен пленкăпа çыхмалла. Суранăн çак сиплевне хура кĕркуннечченех илес çук. Çак хушăра суранланнă вырăна ÿт илме ĕлкĕрет.

Ял хĕрринчи садсенче шăшисемпе пĕрлех улмуççисен вуллисене мулкачсем те кăшласа сиен кÿме пултарнă. Енчен те çак кăшлакан чĕрчунсен вулăна йĕри-тавра кăшласа çаврăннă пулсан, улмуççисене сапансемпе «кĕпер» меслетпе вăхăтра сыпни сыхласа хăварма пулăшать.

Улма-çырла йывăççисем епле хĕл каçнине тĕрĕсленĕ май вĕсене тĕрĕс-тĕкел ÿстерес тĕлĕшпе пурнăçламалли ĕçсене те паянах палăртмалла. Çак ĕçе темиçе çул маларах лартнă йывăççенчен тытăнмалла. Кăçал сивĕ хĕл пулни пахчаçă ĕçĕ çине те витĕм кÿрет. Йывăççене тĕплĕ тишкернĕ хыççăн сивĕ тивнĕ вырăнсем палăрсан вĕсене чĕрĕ сийĕсем таран татмалла. Унтан сурансене 3-5 процентлă ешĕл сенкер (медный купорос) шĕвекĕпе (1 литр шыв çине 30-50 грамм) сумалла, сад сăмалипе сĕрмелле те çемçе татăкпа чĕркесе лартмалла.

Вăхăт иртнĕ май ватăрах улмуççисен вуллисем çурăкланаççĕ. Сиенлĕ хурт-кăпшанкăсемпе вĕсен çăмартисемшĕн шанчăклă хĕл каçма çакăнтан меллĕрех вырăн çук та. Çакăн пек вулăсене нÿрĕ çанталăкра хырса тасатмалла та пуçăннă çÿп-çапа çийĕнчех çунтарса ямалла. Тасатнă вулăсене 10 литр шывра 300 грамм тимĕр купоросĕ ирĕлтернĕ шĕвекпе сирпĕтмелле.

Йывăç çинче хăвăл пулсан, ăна çĕрĕкрен тирпейлĕ тасатмалла та çав вырăна 1-3 процентлă ешĕл сенкер шĕвекĕпе (1 литр шыв пуçне 10-30 грамм) дезинфекцилемелле. Ешĕл сенкер пулмасан ун вырăнне 5 процентлă тимĕр купоросĕн ирĕлчĕкне те (1 литр шыв çине 50 грамм) усă курма юрать. Çакăн хыççăн пысăк хăвăла вак чул тултарса хăйăрпа цемент хутăшĕпе хытарни пăсмасть.

Пĕчĕк те тарăн хăвăла вара йывăç пăкăпа асăрханса çапса лартмалла. Çиелтен сад сăмалипе е çуллă сăрăпа сăрламалла. Çимĕç тăвакан йывăççен хăрнă, хуçăлнă, çавăн пекех кирлĕ мар турачĕсене касассине иртнĕ уйăхра вĕçлеймен пулсан, çак ĕçе йывăç сĕткенĕ куçма пуçличчен туса иртерме тăрăшмалла. Улмуççин туратлă тăррине (крона) технологие пăхăнса йĕркелес тĕллевпе шалалла ÿсекен туратсене те иртмелле.

Çĕнĕ садсенче е çĕнĕрен лартнă çамрăк улмуççисен вăрăм та хулăнланса ÿсĕ кайнă тураттисене касса кĕскетмелле.

Тепĕр ĕç вăл – улмуççисен вуллисене шуратасси. Çак ĕçе хĕвел пĕçертесрен тăваççĕ. Ку тĕллевпе ватă улмуççисен вуллисемпе тĕп турачĕсене извеç ирĕлчĕкĕпе, çамрăк йывăççене пурă шĕвекĕпе шуратни вырăнлă.

Пахчара улмуççисем çеç маррине пĕлетпĕр. Çавăнпа та юр ирĕлнĕ май ытти çимĕç йывăççисем тĕлĕшпе те пысăк ĕçсем туса иртермелле. Тĕслĕхрен, сырланпа слива, чие йывăççисен хăрнă тураттисене иртмелле.

Хурлăхан тĕммисене папаксем кÿпченсе çулçăсем сараличчен бордос шывĕпе пĕрĕхмелле. Ăна хатĕрлеме 10 литр шыв çине 100 грамм ешĕл сенкер тата 100 грамм извеç илмелле.

Çуркунне хура хурлăхан турачĕсем çинче кÿпченсе кайнă папаксене асăрхама пулать. Çакăнта пурăнать ĕнтĕ çырла тĕммине самаях сăтăр тăвакан сăвăс. Сиенлĕ çак хурт-кăпшанкăна пĕтерме хурлăхан тĕммине папаксенчен çулçă тухиччен лейкăпа вĕри шывпа пĕрĕхмелле. Куншăн пăшăрханма та, шикленме те кирлĕ мар: папаксенчи сăвăссем пĕтеççĕ, хурлăхан йĕркеллех çулçă сарать, кĕр енне çырли те ăнса пулать. Манмалла мар, хурлăханăн хăрнă, хуçăлнă, ытлашши имшеркке хунавĕсене те иртмелле. Çимĕç сахал паракан ватă вулăсене çĕр çумĕнчен касмалла.

Пахчари çурхи ытти вăрттăнлăхсем пирки калас пулсан, çаксене те асра тытмалла:

– хура хурлăханпа крыжовникăн пĕр çулхи турачĕсене тăваттăмĕш пайĕ чухлĕ касмалла;

– хăмла çырлин тĕммисене хĕлекĕрес умĕнхи çыхăсенчен салтмалла, хăрнă туратсене иртмелле.

Апрельте çанталăк кунран кун ăшăтса пынă май юр та хăвăрт ирĕлет. Çавăнпа та садра нÿрĕк сыхласа хăварассипе те тимлемелле. Çакна валли тăпра çийĕ типсе пынă май улма-çырла тĕммисемпе йывăççисем тавра çĕре кĕреплепе тураса кăпкалатмалла. Çавăнпа пĕрлех тăпрана органиккăллă тата минераллă удобренисем хывма та (енчен те çак ĕçе кĕркунне пурнăçламан пулсан) манмалла мар.

Кăнтăртан çут çанталăк тусĕсем – вĕçен кайăксем – вĕçсе килеççĕ. Пирĕн улма-çырла сачĕсене сиенлĕ хурт-кăпшанкăсенчен хÿтĕлеме уйрăмах шăнкăрчсем нумай пулăшаççĕ. Çавăнпа та вĕсем валли вĕллесем туса çакасси те – улма-çырла пахчинчен тупăш илес тĕкеншĕн паянхи ĕç. Çакна та манас марччĕ.

Александр ШАРИКОВ, пуян опытлă пахчаçă, агроном.